

A Mozikirály, egy érdekes filmszkeccs száz évvel ezelőttről

Nem hinném, hogy él-e még olyan aradi, aki „anno decumal” a moziban találkozott a szkeccsel (angol eredeti jelentése vázlat), amely keveréke a filmnek és a színházasnak. Ez a sajátos műfaj Bános Tibor színháztörténész szavait idézve a több ezer éves színházat kísérelte meg összeházasítani a boldog gyermekkorát élő, de már nagyon népszerű némafilmes mozival. Ez úgy történt, hogy a filmvetítést időnként megszakították, és a mozivászon előtt a színészek „élőben” beszélve és énekelve játszották a film eseményeit.

A 20. század első évtizedeiben lett divatos ez a sajátos vegyülés, bár a hetedik művészet első megnyilvánulásaira az éber darabírók már a 19. század kilencvenes éveiben felfigyeltek, ekkor mutatták be a színházak Oscar Blumenthal és Gustav Kaldeburg ***Mozgófényképek*** című bohózatát, amelyben néhány pillanatnyi mozgóképet is láthattak a nézők. A darabot Aradon először 1899 októberében játszották, és a filmezés is hamar elkezdődött a városban. Az első néhány mozgóképből álló dokumentumfilmet Naster György készítette 1903-ban Arad város látképe címmel, de később is filmre került néhány érdekes mozzanat, 1909-ben például a Kossuth-szobor leleplezéséről, a vértanúk kivégzési helyéről, 1910-ben a helyi választásokról.

Szkeccset először 1913 decemberében láthattak az aradiak, de nem a moziban, hanem a színházban a *Mozikirály* című operett bemutatásakor. A látványos darab ősbemutatója 1912-ben Berlinben volt, zenéjét Willy Bredschneider és Walter Kollo, a szöveggönyt Rudolf Bernauer és Rudolf Schanzer állította össze. Magyar színpadra Harsányi Zsolt alkalmazta, és az amúgy is népes szerzőgárda bővült Szirmai Alberttel, aki néhány sikerült dallal gazdagította az operett zenéjét. Budapesten 1913 szeptemberében a Király Színházban került először színre, Fedák Sárival és Rátkai Mártonnal a főszerepben, a darab filmbe-

téteit a korabeli magyar filmgyártás neves személyiségei rendezték. A fővárosi nagy siker után vidéken is játszani kezdték az operettet, és szinte mindenütt, ahol bemutatták, saját rövidfilmet gyártottak hozzá.

A Maros-parti városban ***Parasztlakodalom Aradon*** címmel készítettek több mint 10 perces produkciót, a filmezés az egész várost napokig lázban tartotta. *„Már majdnem mindenki tudja Aradon, hogy Szendrey Mihály és a Mozikirály szerzőinek jóvoltából lovasították az egész színészgárdát bonvivánostól, szerelmes színésztől, primadonnástól”* – írta az Arad és Vidéke a filmezés előtti napokban, majd humorosra váltva a szót így folytatja: *„A színészek kávéházi tőrszasztalánál csak lóügyekről vitatkoznak. Várnay Jenő legtöbbször így indítja a mesélést „Hát tudjátok, debreceni csikós koromban.....” (...) Polgár Sándor főrendező úr arról panaszkodik, hogy már a feketekávéját is csak lóháton tudja meginni. (...) Győző Alfréd arról beszél, hogy őt már kiskorában megverték, ha nem akart nyereg nélküli lovon menni az óvodába. Igaz, akkor én is láttam Győzőt lovagolni – erősítette meg Delly Lajos –igaz, hogy hinta volt a lóva alatt.”*

A felvétel előtti gyakorló lovaglások *„hatalmas és mulatságos”* látnivalói voltak az utca népének, meg az újságírónak, aki – többek között – így örökíti meg a színészek lovaglási tudományát: *„Az első próbagalopp alkalmával még csak a színháztól a lutheránus templomig jutottak el lóháton, Várnay még azon is túl ment, – de arról nem ő tehet, hanem a lóva, igaz az ő számára a tűzoltó kaszárnyából hoztak paripát.”*

A budapesti Prejektograph mozivállalat operatőre a felvételt december 13-ra tervezte, de a rossz időjárási körülmények miatt ezt másnapra kellett halasztani, így a felvétel végül december 14-én, vasárnap délelőtt készült el.

A színiigazgató, **Szendrey Mihály** által rendezett *Parasztlakodalom* látványos jelenetei, amelyben szinte az egész társulat szerepelt, a város jelentős helyszínein peregtek. A rövidfilm eseményei a következők: az együttes tagjaiból álló lakodalmas sereg a Szabadság téren gyülekezik, innen indulnak kocsin és lovakon – Minorita templomot

és a Hungária kávéházat érintve – az anyakönyvi hivatalig, amely a Városháza épületében található. Ám út közben a két vőlegény (mert kettős lakodalmat tartanak), elmarad a násznéptől, nyargalnak a menet után, de csak egyik kocsisaroglyájára tudnak felkapaszkodni akkora lármával és felhajtással, hogy Városháza környékén posztoló rendőr szemében csendháborítóknak tűnnek, és bevviszi őket a rendőrségre – hiába tiltakoznak. Az anyakönyvi hivatalban a vőlegények híján nem mehet végbe a házasságkötés, a nőszülendőket ki kell váltani a rendőrségről, tehát újabb helyszínek következnek: a Maros híd, a Maros túlsó partja, majd az Eötvös utca.

Az esküvői szertartás után a násznép a Fehér kereszt vendéglő téli kertjébe megy, ahol vendégek többsége túlzásba viszi a mulatozást, az asztal tetején táncolnak, ezért a szállodatulajdonos (Braun Gusztáv) kikergeti az egész kompániát, a szétszéledő mulatozók ezután a színház felé veszik útjukat. A némafilmet a színházi előadáson a társulat komikusa, **Győző Alfréd** kommentálta, ő a darab egyik főszereplője is.

Maga az operett központi alakja a filmgyáros és filmszínész, akinek a magyar változatban Szigligeti Psylander a neve (utalva ezzel mind a némafilmkirályra, Waldemar Psylandrerre, mind a magyar drámairodalom nagy alakjára, Szigligeti Edére), és az események humorosan, *„hol sikerült hol kevésbé sikerült módon karikírozzák a filmgyár működését a felvételek előtt , közben és után, miközben a nagy Waldemar is kap néhány oldallökést”* – írja az aradi kritikus a darab aradi bemutatása után az Arad és Vidékében. Az érzelmeket a grófkisasszony Janka képviseli, ez „nadrágszerep”, az ártatlan leányzó a darabban fiú ruhába öltözik, remélve, hogy így könnyebben juthat az imádott nagy sztár közelébe, aki szintén különböző alakokban tűnik fel, többek között Napóleon jelmezét is magára ölti.

Aradon 1913. december 19-én a *„kedves, bolondos”* zenés mű bemutatója Polgár Sándor rendezésében kitűnően sikerült. A címszerepet játszó Győző Alfréd remekül utánozta az „isteni” *Waldemart*, aki a valóságban nem is olyan isteni. Várnay Jenő sok humorral formálta meg Varjú Mihály országgyűlési képviselő alakját, akinek birtokán a II. felvonás játszódik, a két női főszerepet a szép hangú primadonna, Pataki Vilma (Linka) és a csinos, mindig elegáns táncossubrett, Diósy Nusi (Janka) remekül énekelte és táncolta végig. A sikert igazolja, hogy a bemutatót követően telt házak mellett nyolc egymást követő este került színre, műsoron maradt az idény végéig, és még a 10-es évek végén is játszották.

A jól sikerült 410 méteres némafilm, a *Parasztlakodalom* szerepel mind bukaresti filmarchívum, mind a Magyar Digitális Archívum nyilvántartásában. A pesti azt írja róla, hogy csak néhány perces töredék maradt fenn belőle, de mindkettő közli a rendező és néhány szereplő nevét is.

Hogy a teljes 14 perces produkció megtekinthető, rekonstruálható állapotban megvan-e valahol, azt nem sikerült eddig kiderítenünk. Micsoda szenzáció lenne, ha ez a film teljes terjedelmében előkerülne!!

Piroska Katalin

Szövétnék, 2013. június

Könyvészet

Bános Tibor, Aki szelet vet. Fejezetek Fedák Sári életéből. Bp.,1986.

Jordáky Lajos, Az erdélyi némafilmgyártás története (1903–1930). Bukarest, 1980.

Arad és Vidéke 1913. december 11.,12., 15., 19., 20.